

irta és a Szinyei-émlékvacsorán elmondta:
dr. Jajczay János c. m. tanár

A Szinyei Merse Pál Társaság ez évben is megtartotta szokásos emlékvacsoráját, amelyen a serlegbeszédet ezúttal dr. Jajczay János egyetemi magántanár mondotta. Beszéde azzal kelt figyelmet a művészekről való ünnepi emlékezések között, hogy alapvető szempontjai bizonyos mértékig új értékelési alapokat adnak Szinyei Merse Pál jelentőségének méltatásához.

A Szinyei Merse Párról szóló irodalom igen nagy. Méltatják benne egyszer az embert, máskor a művészt is, de — kevés kivétellel — legfőképpen mint újított magasztalják. Senki árnyékát át nem lépheti, Szinyei korának gyermeke és voltaképpen egészen mellékes, hogy újító-e vagy sem. Ki törődik azzal egy-két évszázad múlva, hogy Szinyei 10 vagy 25 évvel megelőzte magyar művésztársait. Tudjuk jól, ha egy művész célja csupán az, hogy a kor legújabb kifejezési módján beszéljen, úgy az a festő, szobrász vagy építész, nem érzi át feladatát. Nem vonom kétségbe, hogy Szinyei újító, azonban kétségtelen, hogy ez volna legnagyobb értéke.

A művészet kísérlet az örök dolgok megörökítésére. Célja, hogy a művész arról való véleményét, érzését közvetítse. Az alkotás érzéskomplexumokból áll és ebben fontos szerepet nyer sok minden mellett, a nemzeti is. Kévsz fogalom okozott a múltban, és különösen a jelenben annyi félreértést, mint a nemzeti, vagy nemzeties művészet elnevezése. A köztudat félreérti, az avatatlan — ha nemzeti művészetéről hall, jószándékkal talán — valami kifejezett hazafiasra gondol, esetleg naivan: valami tudatosan magyar lebeg előtte.

Szinyei idejében, — amikor anyjának rezignáltan írja: „Otthon senki sem értett meg” — a történeti festés, és az életkép ez, amit nemzetinek hisznek. A történeti festés volt a XIX. század „nagy” művészet és Szinyei ennek kellős közepén bontakozik ki. Történeti képet festeni ebben az időben, a szó szoros értelemben véve foglalkozás volt. A kor előkelő, hazafias szakmának tartotta. A híressé vált történeti képfestők, akikhez a fiatalok tödültek, Münchenben, Düsseldorfban, vagy Bécsben, az akadémiák igazgatói, örökös bécszekat festenek be, megrázó eseményeket ábrázolnak s ezeket a nagyközönség elragadtatva bámulja. Erre az elismerő csodálkozásra minden festő figyel, mert a tömeghatás, a nagy nyilvánosság véleménye fontos.

A közönség szinte irányítja, befolyásolja a festőt, aki „kidolgozza a történelmi témát”, amelyet a kor hazafias felfogása tőle vár. A festő bemutatja „a megtestesült történelmet”, mint valami demagóg, a néphez beszél, amely kolosszális képekben, az objektivitás dühével festett műben gyönyörködik, amelyen nemzeti szerencsétlenség, vér, szép asszonyok, kosztiüm, szöngy, bárszony és selyemfüggöny, márvány, bronz, sejtelmes fény a fő rekvizitum. A képet muzeumok rendelik, a festő levéltári kutatást végez, kosztümpróbát tart. De a gigantikus vászon csak akkor jó, ha valamilyen történeti opera fináléjára emlékeztet, így téniszereplője és divája is van. Nálunk annak az időnek a művészet ez, amikor a 48-as és 67-es program felől vitáznak. A történeti festés éppen úgy csupán külsőlegesen magyar, mint a zsáner.

Az életkép festőinek, szobrászainak működése egybeesik a történeti festésével. A historizmus művészetének megfelelője az irodalomban a történeti regény, amelyben a színesnek látszó múltból írva, legtöbbször a történetet hamisítják meg, még az életkép megfelelője a novella. A szegényember festés, mintázás, vagy parasztszár, a népszínű, míg a polgári életkép legtöbbször az operett szintjén áll. A történeti muzeumok, utóbbi a szalon disze.

Szinyei, hogy a Piloty-iskolába felvegyék, megpróbálkozik a történeti képfestéssel. Noha kísérletei alig sikerültek, mégis elvették. Szerencsére Piloty erőszakos egyénisége sem tudta művészi hajlandóságát megváltoztatni. Nem lett „történeti” festő. De „népi” sem. Magyar-ságát nem a „népi”-ben kell keresnünk.

Ma, sokan, amikor a nemzeti jelleget keresik a művészetben: a népművészet elemeit kutatják benne és nem veszik észre, hogy a művészet és a népművészet két külön dolog. A művészet sohasem fejlődik népművészetből. Erre példát a műtörténet nem ismer. Ellenben számtalanszor megfigyelhetjük, hogy a népművészet les el művészi elemeket és ezeket felhasználva a maga módján, céljának megfelelően naivul alkalmazza. A számtalan példa közül csak egy hazait említsünk: a tardi nők bizonyos alkalmakkor olyan fejdísz hordanak, amilyent a középkori burgundi lovagok hölgyei viseltek. Az eredet nem kétséges. A népművészet egy bizonyos népkörhöz kötött, legtöbbször parasztművészet, — amelyet a falu népe, vagy kézműves készít. Szükségletét, életformát, szokást elégit ki. Jel-

legzetessége, hogy mindig alkalmazott alárendelt művészet. A ház, a belső berendezés, a butor, a használati tárgy, viselet, szövés, kerámia, faragás, stb. — az az a terület, amelyen érvényesül. — A népművészetben kevés az egyéni variáció lehetősége, azért mindig személytelen. Csak ritkán tudjuk — s nem is fontos — ki készítette. Egyszerűség, észszerűség, használhatóság, színesség, konzervativizmus az ismertetője. Szinyei nem ebből merített. Nem „népies” művészetet üzent, amikor festékeinek vonásai nemzetiek.

Hogy a művészet nemzeti jellegét megközelíthessük, bizonyos fogalmakat kell tisztáznunk. Ha a nemzetit, mint azt a közelmúltban, főleg a XIX. században sokszor gondolták, a közösség egoizmusának tartjuk, akkor a művészetben nem találjuk meg. Ha azonban Székfű Gyula meghatározását elfogadjuk a „Nép öntudatosodását” nevezzük nemzetinek, és ennek az alkotásban való kifejezését nemzeti művészetnek, akkor a műalkotásban felismerhetjük a nemzeti jelleget. Ez azonban nem valami odaerőszakolt imperialisztikus érzést, hatalmi éhség kifejezése, nem a nemzetek közötti versengés vetülete a műtárgyon. A művészet soha sem áll kérdésre politikai program szolgáltatásában s így sohasem süllyed sovíniszta plakáttá. Az igaz nacionalizmus már régen eltávolodott a XIX. század üres, nagyotmondó felfogásától és azt hirdeti, hogy az ösztönös, örökletes adottság utján szerzünk tudomást legszűkebb környezetünkről a családról és tágabbról, amelynek végső határa a nemzet. Ebben foglaltatik az ég, a föld, a hegyek, folyók, s az emberek; utóbbiak társadalmi berendezése, hite, a közös cél, akarat, a közös ideál, izlés, stb.

Öntudatosodást mondottunk. Ebben bennfoglaltatik a szülőföld szeretete, az együttérzés, a hűség, a múlt megbecsülése.

A közösség minden egyedébe hajsza-gyökereken szívódik, titokzatos utakon az otthon, a haza, a nemzet szeretete, így a művészebe is, akinek küldetése éppen abban rejlik, hogy — még ha a legmindennapiabbat fejezi is ki filmben, drámban, regényben, vagy versben, épületben, szoborban, festményben, vagy zenében — a maga közösségének vérért, idegért, lelkiért kinyilatkoztassa. A korlátot levető levőt, a benne élő szellemet közvetíti s így a művészet mindig hű tükrö a nemzetnek. A művész nem él külön életet és nem tud elszakadni a maga világtól, amellyel összefügg, érzésben, lélekben. A művész, mint ember, gyökeredik valahová. Azért nem igaz, amit szelbent-hosszában mondani szoktak: „a művész hazája széles e világ”. A művésznek van vonatkozása a szülőföldhöz, a szülőkhöz, a nyelvhez, stb., s ezért minden felett álló vagy él benne is valahová tartozni, mert az ember amíg él, valahová tartozik. Nem tud elveszni, leszakadni, mert lekötött. Az élet lelancol népi, származási, faji alapon valahová. Ez a nemzeti nem kell, hogy tudatos legyen. Sőt a művészet legtöbbször nem is kifejezetten nemzetinek készül. Shakespeare nem hazafias drámákat írt, mégis nemzeti. Van Exck, Roger van der Weyden, Van der Goes, Rembrandt, alkotásaikkal sohasem hangoztatták nemzeti hovatartozásukat és mégis, ki merné kétségbevonni, hogy ezek a festők németalföldiek? És hogy művészetük nemzeti művészet?

A műalkotás álláspont és mint ilyen, a közösség felfogását, amelyben a művész él, amelyből kikerül, visszatükrözi. A művész művészetével fejez ki, világnézetet szolgál, de a maga szűkebb világának gondolatát is érzékelteti. A művész munkája morális magasság, erkölcsi fölény, eszményekben való hit, erő, bátorság. A mű minden esetben a nemzet fejlődésének kísérője, az idő és a nemzet sorsa rányomja bélyegét. Tuléti az embert, a törvényt, az időt s nem is mindig homályosan, vagy megfoghatatlanul beszél a maga koráról. A mű nemcsak esztétikai gyönyört közvetít, sok mindenről tudomást szerezhetünk általa és így valamely népművészet lényegének részbeni megismerésére alkalmas. Gondoljunk csak a görög művészetre, vagy az ósperui építészetre. A kép, a szobor, az épület tény, amellyel visszaidézhetjük, átéljük a nemzeti múltat is.

Szinyeit is uralta a kényszer. Művei nem teremtenek új világot. A megteremtett csodálja meg a maga módján és ezekben nemzeti érzése — noha eszébe sem jutott, hogy ezt kifejezi. — megnyilvánult. A vér nem vált festékké képein, vér maradt. Megérttem Pátzay Pált, aki könyvének utolsó sorában, nem bírva magával, felkiált: „A Majális igazi magyar remekmű!” Szinte pleonazmus ez a lelkes, szívből fakadó rövid mondat. Mert ha azt mondjuk, hogy Szinyei műve remekmű, ez egy olyan nagy festőnél, mint ő volt, nyilvánvaló. Hogy magyar? Természetes. Mint ahogy természetes,

hogy Tizian, vagy Michelangelo olasz nemzeti volta és így olasz nemzeti jellege alkotásaikra akaratlanul ráíródott.

Jernye, Bánk-bánék, több mint félezer esztendeje a Szinyeiek patriája. A színes föld, a nevetős ég, a cirógató tavasz, a hullámzó vetés, a hidegszagu tél, a kastély bolthajtásos mennyezete, a családi környezet, az uri hang, a harangszó, mely megcsendül évszázadok óta, amikor egy-egy közülük megtért ide pihenni, mindez ott van a képein, minden erőltetett milió-teória nélkül. Ez teszi művészetét kifejezetten nemzeti művészeté.

Ebben a serlegben, itt előttem bor gyöngyözik. Álljunk meg egy percre a példát kínáló nedűnél. A szőlőtöke csak a maga talajában terem meg. Gyökeret ereszt, zöld levele nő. Honnan és miből táplálkozott? Semmit sem észlelünk. Ki gondolt arra, ha bort iszik, hogy a növény levele felveszi a levegőből a szénsavat, s a szívógyökerek a talaj nedvességével felszívják a táplálék sokat. A művészet is, mint a szőlőtöke, csak a maga talajában él meg. Abból, amiből táplálkozik, amiből

nő, szinte semmit sem észlelünk. Ami valóban a nemzetből nőtt, annak nem kell, hogy azt keresetten kihangsúlyozza, s így a mű nem kell, hogy diszítse magát történetivel, népi sallanggal, külsőséggel, mégis, mint Szinyei festése: nemzeti jellegű.

Bővítik a Városházát emeletrépitéssel

Immár évtizedes terv a budapesti központi Városháza újjáépítése. Két-három évvel ezelőtt már nagyon közelnek látszott a gondolat megvalósítása. A főváros nagyszabású tervpályázatot rendezett az új Városháza megépítésére és a nagysikerű pályázat eredményeként elkészültek a végleges tervek is a Városháza újjáépítésére. Kidolgozták az egész építési programot, összeállították a jelenlegi épületszárnyak lebontásának menetrendjét és ha a háború közbe nem jön, talán már épül is Budapest monumen-tális új Városházája. A rendkívüli viszonyok azonban jóidőre elodázták e tervek keresztülvitelét. Lebontás helyett állandóan bővítik a Városháza ősrégi épületét, mert új hivatalok számára kell helyet biztosítani. Az állandóan fejlődő Budapest közigazgatási teendői folyton szaporodnak, ami megköszorozza a városi adminisztráció munkáját. Az utóbbi időben már a Városháza padlásterét is teljesen átalakították hivatali szobákká, összekötő részeket építettek az egyes épületrészek között, sok helyen a tágas előszobákat is felosztották hivatali helyiségekre és minden feleslegesnek látszó teret hasznos célra alakították át. Most to-

vább folyik a lebontásra ítélt Városháza bővítése, mert belátható időn belül nem kerülhet sor az újjáépítési tervek megvalósítására. Miután az udvari szárnyakon már minden létező bővítési lehetőséget kihasználtak, ezúttal az utcai fronton folytatják a város-háza bővítését. Az új tervek szerint a Károly király-ut és a Kammermayer Károly-utca sarkán húzódó épületfrontra egy új emeletet húznak és itt helyezik el az újonnan felállított lakásügyi ügyosztály hivatalait. Ez az ügyosztály jelenleg a Harmincad-utcában lakásból átalakított bérelt helyiségben van összezsúfolva. A szűk és a város-házi kapcsolattól távolos lakásügyi ügyosztályt naponta százszámra keresik fel az ügyfelek, úgy hogy sokszor az után sorakoznak a hivatalba igyekvők. Ezeket az állapotokat igyekszik megjavítani a főváros vezetősége azzal az elhatározással, hogy a lakásügyi ügyosztályt a Károly király-utca építendő új emeleten helyezik el, ahol az emeletrépitéssel 30 hivatali szobát tudnak létesíteni. Ez a bővítési költség mintegy 300.000 pengőt igényel és a munkálatokhoz heteken belül hozzákezdnek.

Rablógyilkosság áldozata lett egy gödöllői állatorvos

Gödöllő, február 17.

(A Nemzeti Ujság tudósítójától.) A gödöllői csendőrség szerdán reggel telefonon jelentette a budapesti főkapitányságnak, hogy Gödöllőn, az Ungvári-ut 3. számú házában szétronsolt fejjel holtan találták Bendly A. Ernő nyugalmazott állatorvost. A jelek szerint a tettesek a főváros felé menekültek és ezért a budapesti főkapitányság bekapcsolódását kérte a nyomozásba.

Bendly A. Ernő állatorvos a múlt évben még Bánokszentgyörgy község állatorvosa volt, de karácsonykor nyugalmába vonult. A 47 éves, nős állatorvos Gödöllőn telepedett le, megvásárolta az Ungvári-utca 3. számú házat és hamarosan közkezdvelt ember lett Gödöllőn. A jó módban élő állatorvosról az a hír terjedt el, hogy tekintélyes megtakarított vagyona van. Bendly A. Ernő az utóbbi napokban egyedül élt házában, mert felesége vidéki rokonaihoz utazott látogatón.

A gyilkosságot hétfőn, a déli órákban fedezték fel, amikor egyik rokona akarta meglátogatni az állatorvost. Feltűnő volt azonban, hogy a mindig zárt lakás ajtaja most nyitva volt. A látogató a hálószobában szétronsolt fejjel holtan találta ágyában Bendly A. Ernőt, az ágy mellett egy véres fenyő hevert. Azonnal értesítette a csendőrséget és megindult a nyomozás.

A csendőrségi nyomozás már az első pillanatban megállapította, hogy rablógyilkosság történt és azt valószínűleg vasárnap éjszaka követték el. A rablógyilkosok, akik a jelek szerint hármán lehetnek, éjszakai álmában lepték meg az állatorvost. A hatósági orvos megállapí-

tásai szerint 6—8 fejszecsapással végezték az állatorvossal, majd összeforgatták a lakás berendezését, a szekrényeket, de hogy valójában mit raboltak el, azt pontosan megállapítani eddig nem sikerült. Bár Gödöllőn mindenki úgy tudta, hogy az állatorvos vagyonos ember és nagy összeget tart lakásán is, a lakásban a rablógyilkosság felfedezése után semmi-féle értéket és pénzt nem találtak.

A csendőrségi nyomozás során máris őrizetbe vettek egy gyanúsított egyént, aki azonban csak jelen volt a véres bűncselekménynél, de nem az igazi tettes. A csendőrség feltevése szerint a gyilkosságot két rovatmultu csavargó követte el, akik a fővárosba menekültek. Ezeknek a személyi adatait közölték a budapesti főkapitánysággal és a budapesti detektívtestület segítségét kérték. A főkapitányság bünyügyi osztályának intézkedésére most dr. Knapj József főfelügyelő, a rablógyilkossági ügyek főcsoportvezetőjének irányításával a fővárosban is megindult a nyomozás Bendly A. Ernő állatorvos gyilkosainak felkutatására.

A meggyilkolt és kirabolt állatorvosnak Budapesten is élnek rokonai, akiket értesítettek a véres tragédiáról. A hozzátartozók a hír vétele után Gödöllőre siettek. Szerintük az állatorvos nagyobb összegű pénzt tartott lakásán s több ezer pengő lehet az, amit a rablógyilkosok magukkal vittek.

Az őrizetbe vett egyén kihallgatása folyamatban van. Az állatorvos holttestét még nem boncolták fel. Vidéken tartózkodó feleségével a rendőrség közli majd a tragikus hírt.

Német orvosvendégek érkeznek Budapestre

Vasárnap, február 21-én délután Budapestre érkeznek a német légi erő orvosi szolgálatának vezetői, akik nagybecsoni Nerny Vilmos honvédelmi miniszter meghívására egy hetet töltenek Magyarországon és főleg a magyar légi erők repülőorvosi szolgálatának különböző létesítményeit tekintik meg.

A német küldöttséget dr. Hippke Erich tábornok, orvos, vezérezredes, a Luftwaffe egészségügyi felügyelője vezeti. Hippke orvos, vezérezredes teremtette meg a Luftwaffe halmass egészségügyi szervezetét és az ő nevéhez fűződik a légi uton történő beteg-és sebesültszállítás rendszerének kiépítése. Igen